

LANDSARKIVET I HÄRNÖSAND

Handläggare
Carina Strömberg
E-post: carina.stromberg@landsarkivet-harnosand.ra.se

Datum
2003-07-25

Behov av kompetens och kompetensutveckling

Behov och målgrupper

Målgrupper för utbildning och fortbildning inom arkivområdet är dels helt utbildade som ännu ej är yrkesverksamma, dels yrkesverksamma med och utan arkivutbildning. Behovet av arkivutbildning finns såväl inom myndigheter och organisationer som inom arkivinstitutionerna.

Gränsen mellan dokumenthanteringen i den administrativa processen och de arkiverade dokumenten blir alltmer flytande. I takt med att förvaltning och organisationer förändras och omstruktureras får arkiven ta emot allt modernare material. Arkiven är i högsta grad levande och tillhandahållandet som bl.a. består i att leverera intyg och kopior i olika sammanhang ökar. Kontakterna mellan administratörer och arkivarier blir allt viktigare.

Utbildade

Hur lockar vi de utbildade att i sitt yrkesval satsa på en arkivvetenskaplig utbildning? Dagens arkivarier har ett brett och intressant verksamhetsfält och det gäller att nå ut till unga människor med detta budskap. En av ingångarna till yrket är ett grundläggande intresse för historia och kulturarvsfrågor, en annan ingång är intresse för den moderna informationsteknologin.

Våra arkiv skapas idag i de flesta fall på digitala medier. Vi behöver arkivarier med kunskaper om informationsteknologi och den digitala processens alla steg, från dokumentens tillkomst till dess att arkivinstitutionen tar över ansvaret för långtidslagring av informationen.

Den utåtriktade verksamheten betonas mer och mer. Vi behöver arkivarier med ett pedagogiskt intresse och talang för att öppna arkiven och göra dem intressanta för nya grupper.

Yrkesverksamma

Yrkesverksam personal omfattar anställda i arkivinstitutioner men även administratörer som arbetar i en verksamhet där dokument och handlingar skapas. Det finns ett stort behov av en grundutbildning i arkivvetenskap på akademisk nivå. Högskolor och universitet kan också aktivt arbeta för att utveckla ett utbud med kortare kurser för den fortbildning som alla administratörer och arkivarier är i behov av, oavsett var i organisationen man arbetar.

Utbildning och kompetensutveckling kostar tid och pengar. Utbildning på gymnasie- eller högskolenivå bekostas av utbildningsväsendet och beläggs inte med kursavgifter. Kostnaden för individen eller arbetsgivaren är den tid som satsas samt eventuell kurslitteratur.

Organisationer och privata företag har uppmärksammat den stora efterfrågan på kompetensutveckling inom dokumenthanterings- och arkivområdet. Dessa kursanordnare är hänvisade till att ta ut avgifter för att finansiera kurser och konferenser. Kursavgifterna ligger

Behov av kompetens och kompetensutveckling

inte sällan i storleksordningen 3-5 000 kr per dag och när dessutom resor och hotellrum kommer till blir kostnaderna svåra att bära även för de större arbetsgivarna. I enstaka fall kan någon forskningsfond bidra så att kursavgifterna kommer ner i rimlig nivå.

Till organisationernas och de privata kursanordnas fördel är att de med kort varsel kan anordna kurser inom ett aktuellt område, ny lagstiftning och ny teknik kan fångas upp och kunskaperna spridas snabbt. Nya kurser inom utbildningsväsendet kräver däremot en relativt lång framförhållning, kursplaner skall godkännas och passas in i institutionens tillgängliga ekonomiska ramar. Goda kursuppslag kanske inte alltid får plats i konkurrens med andra ämnen och utbildningsprogram.

Individuell kompetensutveckling

Hur skapar vi ett livslångt lärande? Vi lär oss varje dag på vårt arbete, vi lär oss av våra arbetskamrater, vi lär oss genom att ta tag i nya arbetsuppgifter, vi lär oss genom att delta i projekt. Det livslånga lärandet måste bygga på individen och på individuella kompetensutvecklingsplaner. Även om två personer har samma grundutbildning ger olika arbetsuppgifter och olika utmaningar i arbetet olika utgångspunkter för det individuella behovet av fort- och vidareutbildning.

I Sverige har vi fått möjlighet att söka ekonomiska medel för kompetensutveckling genom EU-programmet Växtkraft inom den europeiska socialfonden. Programmet bygger på att arbetsplatsen först får ekonomiska medel att göra en kompetensutvecklingsanalys där varje enskild medarbetares kompetensprofil beskrivs och behovet av kompetensutveckling kartläggs. Efter det att kompetensutvecklingsanalysen är klar kan ytterligare medel sökas för att genomföra kompetensutvecklingsinsatserna. En viss del av de totala kostnaderna måste vara en egeninsats, men i och med att den arbetstid som läggs ned får värderas i pengar kan den delen klaras utan alltför betungande insatser. Växtkraft har inneburit en unik möjlighet att göra en stor satsning på utbildning och fortbildning.

Akademisk grundutbildning

I Sverige bedrivs under läsåret 2003/2004 akademisk grundutbildning i arkivvetenskap och närliggande ämnen vid följande högskolor/universitet:

Göteborgs universitet	Arkivvetenskap 40 p
Karlstads universitet	Arkivkunskap 21-40 p
Mitthögskolan, Härnösand	Arkiv- och informationsvetenskap 20-80 p Information Management 120/160 p (kommande) Dokumenthantering för registratorer, 20p Arkivkunskap, handskriftsläsning, 5 p
Stockholms universitet	Arkivvetenskap, grund-, fortsättnings-, påbyggnads- och magisterkurs
Uppsala universitet	Arkivvetenskap AB, 40p samt C, 20p Internet för ABM, 5 p Kunskapsorganisation för ABM-området, 5 p ABM som pedagogisk resurs, 5 p
Umeå universitet	Informationssökning 5 p

Carina Strömberg

Behov av kompetens och kompetensutveckling

Flera av kurserna bedrivs på deltid och på distans och vänder sig även till yrkesverksamma studerande. De olika kurserna beskrivs närmare i bilaga 1.

De institutioner som ger kurserna speglar de senaste årens utveckling av ämnet från att ha varit ett rent historieinriktat ämne till ett ämne som inriktas alltmer på IT-teknik, tvärvetenskap och förmedlande av arkivinformation.

Göteborgs universitet	Historiska institutionen
Karlstads universitet	Samhällsvetenskapliga institutionen, historieämnet
Mitthögskolan, Härnösand	Institutionen för informationsteknologi och medier
Stockholms universitet	Humanistiska fakulteten, historisk-filosofiska ämnen
Uppsala universitet	Institutionen för ABM, estetik och kulturstudier
Umeå universitet	Sociologiska institutionen

Utbildningen vid Göteborgs universitet är yrkesinriktad och har som mål att ge kunskaper och färdigheter som behövs för ett självständigt, kvalificerat arbete med arkiv- och dokumentationsfrågor inom såväl offentlig som enskild verksamhet. Förkunskapskraven för den kurs om 40 p som ges läsåret 2003/04 är att den studerande skall ha 120 p, varav 60 p i ekonomisk historia eller statsvetenskap/samhällskunskap eller grundläggande behörighet för högskolestudier samt yrkeserfarenhet inom området. Kursen kan alltså ingå i en grundutbildning för arkivarieryrket men också tillämpas som en fortbildning för redan yrkesverksamma. Kurserna ges i samarbete med Ekonomisk historia, Statsvetenskap och Landsarkivet i Göteborg.

Karlstads universitet ger utbildning i arkivkunskap upp till 40 p i samarbete med Värmlandsarkiv. Landsarkivarien är kursansvarig. Under läsåret 2003/04 ges kursen 21-40 p på halvfart.

Mitthögskolan i Härnösand bedriver kurser i arkiv- och informationsvetenskap upp till D-nivå 2003/2004. För samtliga kurser gäller att delar av undervisningen bedrivs via Internet och kurserna förutsätter därmed tillgång till dator och Internetuppkoppling. Mitthögskolan har även tagit fasta på det behov av kompetenta arkivarier/informationsförvaltare och systemförvaltare som inom en snar framtid kommer att uppstå i samhället då både myndigheter och företag kommer att övergå till elektronisk dokumenthantering och arkivering. Mitthögskolans nya utbildningsprogram *Information Management/Informationsförvaltning* 120/160 p är tvärvetenskapligt och ger en bred och kvalificerad utbildning för de som kommer att arbeta med strukturering, styrning, förvaltning och tillgängliggörande av digital information. De två huvudämnena som kommer att ingå i utbildningsprogrammet är Arkiv- och informationsvetenskap och Informatik.

Stockholms universitet ger kurser upp till magisternivå. Utbildningen är inriktad på att ge en grundläggande kompetens för att arbeta som arkivarie inom såväl den offentliga som privata sektorn. Särskild behörighet tillämpas, d.v.s. att den sökande skall ha 60 p i ett ämne inom historisk-filosofisk sektion eller samhällsvetenskaplig fakultet. Platser reserveras för sökande som bedriver aktiva studier på eller har forskarutbildning, studerar på kulturvetarlinjen på Stockholms universitet eller med intyg från arbetsgivare kan styrka att de har relevanta arbetsuppgifter.

Vid Uppsala universitet bildades i januari 2000 en institution för ABM, estetik och kulturstudier inom den historisk-filosofiska fakulteten. Institutionen bedriver grundutbildning i arkivvetenskap, biblioteks- och informationsvetenskap, museologi och estetik. Universitet

Behov av kompetens och kompetensutveckling

bedriver en sammanhållen 60 p utbildning i arkivvetenskap. Kurserna har både teoretiska och praktiska inslag och är tänkt som en yrkesinriktad påbyggnadsutbildning. Syftet är att ge en vetenskaplig grund för en yrkesverksamhet som arkivarie och teori varvas med praktik. Utbildningen sker i nära samarbete med arkivinstitutioner av olika slag. Förkunskapskrav är att tidigare ha klarat minst 80 p, varav 60 p i ett huvudämne.

Fortbildning

För individen och organisationen är en fortlöpande kompetensutveckling för yrkesverksamma med eller utan akademisk grundutbildning en mycket viktig fråga. Arkivarieyrket är idag en profession där ny lagstiftning och ny teknik påverkar arbetsdagen i allt snabbare takt. Individen ställs inför nya inspirerande utmaningar och ett lärande som pågår hela den yrkesverksamma tiden är ofrånkomligt. På kort sikt kan behovet av kompetensutveckling föra med sig såväl ekonomiska som praktiska påfrestningar för arbetsgivarna, men i längden vinner alla på att prioritera det livslånga lärandet.

Högskolor och universitet

Högskolor och universitet ser idag värdet av att anordna kurser för yrkesverksamma, kurser som kan följas på distans och med en lägre studietakt än för heltidsstuderande.

Efterfrågan på kortare specialinriktade kurser på akademisk nivå har ökat de senaste åren. Universitet och högskolor kan emellertid inte ta ut någon avgift och kursutbudet måste finansieras inom den ekonomiska ram som står till lärosätets förfogande. Med det nuvarande finansieringssystemet är ersättningen baserad på antalet studenter och antalet som slutför sina studier. Att satsa på efterfrågade kurser kan i ett läge med krympande studentantal vara attraktivt, medan det i andra situationer kan vara svårt att kunna konkurrera med universitetets övriga kursutbud.

Organisationer inom arkivområdet

Organisationer och branschföreningar inom arkivområdet har en viktig uppgift i fortbildningen av yrkesverksamma arkivarier. I samband med årsmöten, jubileer m.m. erbjuds ofta intressanta och aktuella föreläsningar. Organisationerna har möjlighet att fånga upp aktuella ämnen och med relativt kort varsel anordna seminarier, kurser och konferenser.

Privata kurs- och konferensarrangörer

Flera privata kurs- och konferensarrangörer ser det växande intresset för dokumenthanterings- och arkiveringsfrågor. Institutet för kompetensutveckling är en av dessa arrangörer som de senaste åren arrangerat konferenser inom dokumenthanteringsområdet. Företagsuniversitetet anordnar kvalificerade kurser som vänder sig till arkivarier på myndigheter, förvaltningar och kommuner. Kurserna har tagits fram i samarbete med Riksarkivet.

Riksarkivet och landsarkiven

Riksarkivet, Krigsarkivet och landsarkiven ger kurser för arkivbildare inom den offentliga och enskilda sektorn. Vissa kurser är årligen återkommande, andra ges på beställning. Regelbundet anordnas grund- och fortsättningskurser i arkivvård. I samband med nyheter inom lagstiftningen på arkivområdet anordnas utbildning för myndigheter och organisationer.

Exempel från de senaste årens utbud av kortare kurser som ges av organisationer, privata företag och arkivmyndigheter ges i bilaga 2.

Administratören – arkivarien

Den alltmer IT-baserade ärende- och dokumenthanteringen i den moderna förvaltningen medför att problemställningar kring arkivfrågorna kommer in på ett tidigt stadium i den administrativa processen. Goda sökmöjligheter i den arkiverade framtiden avgörs ofta redan vid informationens tillkomst. I den fortgående kompetensutvecklingen behövs mötesplatser för arkivarier och de administratörer som arbetar i den arkivbildande verkligheten.

Arkivmyndigheternas tillsyns- och rådgivningsverksamhet bygger på att arkivarien har kunskaper om den pågående administrativa informationsprocessen. För organisationen är verksamheten i sig det viktiga, de dokument och handlingar som skapas syftar alla till att uppfylla organisationens mål. För arkivarien betyder dokumentationen något mer, och det gäller att kunna åstadkomma ett klimat där ömsesidig förståelse skapar gynnsamma förutsättningar för det framtida bevarandet av och åtkomsten till arkiven.

Myndigheter och organisationer har i alltför liten utsträckning utbildade arkivarier anställda. Det är naturligtvis heller inte alltid ekonomiskt och praktiskt genomförbart, men just därför är inslagen av arkivutbildning viktig för administratörer som har sin dagliga uppgift i dokument- och arkivhanteringsprocessen.

Mitthögskolan anordnar 20p-kurser i dokumenthantering som riktar sig till yrkesverksamma registratorer. Kursens syfte är att ge kunskap om modern dokument- och ärendehantering, framför allt med inriktning mot digital dokumentstyrning och informationsförvaltning, samt kunskap om de rättsliga och administrativa villkor som påverkar registratorns arbete. Privata kursanordnare har också inriktat sig på registratorerna som en viktig målgrupp.

Tillgängliggörande och kunskapsförmedling

Vid våra arkivinstitutioner inriktas arbetet på att ta emot, bevara och vårda arkiven. Allt viktigare blir att arbeta med att tillgängliggöra och sprida kunskaper om arkiven till en vidare krets. Hur möter vi forskarna på bästa sätt, vilka arkiv vi lyfter fram, hur finner vi metoder att hitta rätt information i arkiven på ett snabbt och smidigt sätt? Det behövs utbildning och forskning som tar fasta på denna process och inriktas på hur de intressanta arkiven skall förmedlas.

Tillgängliggörandet av arkiven närmar sig alltmer det utåtriktade arbete som bibliotek och museer bedriver. Några universitet har speciellt inriktat sig på den nya teknikens möjligheter och det samarbete som blir alltmer frekvent inom området ABM, *Arkiv-bibliotek-museer*. Vid Institutionen för ABM, estetik och kulturstudier vid Uppsala universitet anordnas läsåret 2003/04 tre 5 p kurser inom ABM-området. Kurserna vänder sig till den som redan har en akademisk examen inom arkiv-, biblioteks- eller informationsvetenskaplig utbildning eller varit yrkesverksam minst 2 år inom området. Kurserna är helt Internetbaserade och en stor del av materialet finns tillgängligt on-line. Kontakt med lärare och studiekamrater sker främst via e-post och elektroniska konferenser.

Umeå universitet anordnar en 5 p kurs i Informationssökning, vars mål är att ge grundläggande kunskaper om informationssökning i kataloger, databaser samt på webben. Hela processen från informationssökning till vetenskaplig publicering behandlas.

Carina Strömberg

Behov av kompetens och kompetensutveckling

De problem och avvägningar som finns i samband med digitalisering kan omvänt liknas vid de frågor som ställs vid gallring. Det urval arkivarien gör i dessa sammanhang påverkar forskningen och källmaterialet får inte bli liktydigt med vad som tillgängliggörs digitalt. Förutom ren kunskapsförmedling är det nödvändigt att vi ställer frågor kring vilka konsekvenser det får när vi tillgängliggör vissa arkiv genom digitalisering, digitala register och digitala bilder.